

МЕЩЕРЯКОВ М. О.,

здобувач

(Науково-дослідний інститут

публічного права)

ORCID ID: 0009-0007-1377-6843

УДК 351.86

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.75>

ДОСВІД НАТО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТА ПЛАНУВАННІ СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Мета статті полягає у необхідності узагальнення досвіду НАТО у забезпеченні та плануванні сфери національної безпеки і оборони та опрацюванні можливості його використання в Україні. У статті, обґрунтовано, що вивчення зарубіжного досвіду забезпечення та планування сфери національної оборони має надзвичайно важливе значення, оскільки дозволяє Україні ефективніше адаптуватися до сучасних викликів безпеки, використовуючи напрацьовані світові підходи. Проаналізовано досвід НАТО у забезпеченні та плануванні сфери національної безпеки і оборони. Встановлено, що планування безпеки і оборони НАТО має свої характерні особливості, які відображають колективну природу цієї організації. Наголошено, що планування безпеки і оборони НАТО має свої характерні особливості, які відображають колективну природу цієї організації, зокрема: усі рішення у сфері безпеки ухвалюються на основі принципу консенсусу, тобто лише тоді, коли жодна держава-член не висловлює заперечень, що в свою чергу гарантує, що інтереси кожної країни враховуються, а дії Альянсу відображають спільну позицію союзників; планування оборони в межах НАТО має інтегрований характер, адже передбачає поєднання національних оборонних стратегій із загальною системою колективної безпеки. Зроблено висновок, що важливу роль у процесі забезпечення та плануванні сфери національної безпеки і оборони відіграє постійна оцінка безпекового середовища, що дозволяє адаптувати стратегії НАТО до нових викликів, таких як кіберзагрози, тероризм чи гібридні атаки. Крім того, система планування базується на взаємних зобов'язаннях союзників щодо підтримання необхідного рівня військової готовності, розвитку оборонного потенціалу та участі у спільних навчаннях. Тож, серед позитивних моментів відповідного досвіду, який можна використати в Україні, слід виділити наступний: регулярне та систематичне оновлення Стратегій національної безпеки та оборони, що обумовлено швидко змінюваною безпековою ситуацією у всьому світі та Україні, зокрема; наявність ефективних механізмів взаємодії між військовими, розвідувальними, дипломатичними та цивільними структурами; інтеграція військових і невійськових інструментів безпеки – поєднання політичних, економічних, інформаційних та оборонних заходів; державно-приватного партнерства у сфері безпеки та оборони, за зразком США, Великобританії та Німеччини; упровадження сучасних технологій, систем кіберзахисту, штучного інтелекту та аналітики даних в процеси побудови системи планування сферою безпеки та оборони; активна участь у спільних оборонних ініціативах, навчаннях і структурах НАТО.

Ключові слова: планування, національна безпека, національна оборона, зарубіжний досвід, НАТО.

Meshcheriakov M. O. NATO's experience in ensuring and planning the sphere of national security and defense and the possibility of its use in Ukraine

The purpose of the article is to summarize NATO's experience in ensuring and planning the sphere of national security and defense and to work out the possibilities of its use in Ukraine. The article substantiates that the study of foreign experience in ensuring and planning the sphere of national defense is of utmost importance, as it allows Ukraine to adapt more effectively to modern security challenges, using developed global approaches. NATO's experience in ensuring and planning the sphere of national security and defense is analyzed. It is established that NATO's security and defense planning has its own characteristic features that reflect the collective nature of this organization. It is emphasized that NATO's security and defense planning has its own characteristic features that reflect the collective nature of this organization, in particular: all decisions in the field of security are made on the basis of the principle of consensus, that is, only when no member state expresses objections, which in turn guarantees that the interests of each country are taken into account, and the actions of the Alliance reflect the common position of the allies; defense planning within NATO is of an integrated nature, as it involves combining national defense strategies with a common system of collective security. It is concluded that an important role in the process of ensuring and planning the sphere of national security and defense is played by a constant assessment of the security environment, which allows adapting NATO strategies to new challenges, such as cyber threats, terrorism or hybrid attacks. In addition, the planning system is based on mutual obligations of allies to maintain the necessary level of military readiness, develop defense potential and participate in joint exercises. Therefore, among the positive aspects of the relevant experience that can be used in Ukraine, the following should be highlighted: regular and systematic updating of National Security and Defense Strategies, which is due to the rapidly changing security situation around the world and in Ukraine, in particular; the presence of effective mechanisms for interaction between military, intelligence, diplomatic and civilian structures; integration of military and non-military security instruments – a combination of political, economic, information and defense measures; public-private partnership in the field of security and defense, following the example of the USA, Great Britain and Germany; introduction of modern technologies, cyber defense systems, artificial intelligence and data analytics into the processes of building a planning system in the security and defense sector; active participation in joint defense initiatives, exercises and NATO structures.

Key words: *planning, national security, national defense, foreign experience, NATO.*

Актуальність теми. Сьогодні в Україні питання забезпечення та планування національної безпеки і оборони є одним із найбільш актуальних та важливих з точки зору збереження державності та територіальної цілісності. Незважаючи на те, що українська держава є єдиною європейською країною, якій за останні 80 років довелося вести повномасштабну війну, що обумовлює необхідність проведення комплексних теоретичних досліджень у цьому напрямку, зокрема присвячених вивченню позитивних зарубіжних практик у цій сфері суспільного життя. Переконані, що вивчення зарубіжного досвіду забезпечення та планування сфери національної оборони має надзвичайно важливе значення, оскільки дозволяє Україні ефективніше адаптуватися до сучасних викликів безпеки, використовуючи напрацьовані світові підходи. Крім того, вивчення іноземного досвіду допомагає уникати помилок, які вже були зроблені іншими країнами, що дозволяє економити ресурси та час.

Стан дослідження проблеми. Питання планування у різних сферах суспільного життя, досліджувались Н.В. Богдановою, Є.І. Бородіним, Н.Т. Гончаруком, Н.І. Клокар,

Ю.В. Ковбасюком, Н.В. Любченко, Ю.В. Мельником, Ю.П. Шаровим та рядом інших науковців. Попри існування значного масиву наукових робіт у відповідній сфері, дослідження досвіду НАТО у забезпеченні та плануванні сфери національної безпеки і оборони та можливості його використання в Україні досі не проводились.

Саме тому метою статті є: узагальнити досвід НАТО у забезпеченні та плануванні сфери національної безпеки і оборони та опрацювати можливості його використання в Україні.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах, з огляду на євроатлантичну інтеграцію України, перш за все, окрему увагу варто приділити планування сфери національної безпеки і оборони в НАТО. 4 квітня 1949 року у Вашингтоні США, Канада, Велика Британія, Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Норвегія, Данія, Ісландія та Португалія підписали Північноатлантичний договір, який також відомий як Вашингтонський договір. Цим актом було засновано Організацію Північноатлантичного договору (НАТО – North Atlantic Treaty Organisation), або Північноатлантичний альянс. Кожна держава вступила до організації добровільно після відкритого обговорення та відповідного схвалення в парламенті. У подальші роки до НАТО приєдналися: Греція і Туреччина (1952 р.), Федеративна Республіка Німеччина (1955 р.), Іспанія (1982 р.), Польща, Чехія та Угорщина (1999 р.), Латвія, Литва, Естонія, Словенія, Болгарія, Румунія і Словаччина (2004 р.), а також Албанія й Хорватія (2009 р.).

Сьогодні до складу Альянсу входять 28 країн Європи та Північної Америки. Основоположним принципом діяльності НАТО є визнання необхідності співпраці суверенних держав на основі неподільності безпеки всіх членів. Організація дає можливість кожній країні-учасниці реалізовувати свої національні інтереси у сфері безпеки через колективні дії [1]. Діяльність НАТО зосереджена на таких основних напрямках: «здійснення миротворчих операцій з метою врегулювання конфліктів та забезпечення пост-конфліктного будівництва; боротьба з міжнародним тероризмом, розповсюдженням зброї масового знищення, нелегальним обігом наркотичних речовин, торгівлею людьми, незаконним відмиванням грошей; впровадження міжнародних освітніх та наукових програм; надання гуманітарної допомоги країнам, постраждалим від стихійних лих та техногенних катастроф; сприяння демократичному розвитку країн, забезпеченню дотримання основоположних прав людини, боротьбі з корупцією, ефективному функціонуванню механізмів державного управління» [1].

За останні десять років НАТО пройшла найбільшу військову адаптацію з часів закінчення холодної війни. На кожному саміті Альянсу з 2014 року союзники приймали додаткові рішення щодо посилення стримування та оборони НАТО (План дій щодо готовності та Об'єднані оперативні сили дуже високої готовності у 2014 році; посилена передова присутність на східному фланзі НАТО у 2016 році; Ініціатива НАТО щодо готовності та оновлення Командної структури НАТО у 2018 році).

НАТО також оголосило кіберпростір та космос новими оперативними сферами, поряд з повітряним, наземним та морським. Союзники також домовилися, що у випадках гібридної агресії, НАТО може вирішити застосувати статтю 5 Вашингтонського договору, як у випадку звичайного збройного нападу. Крім того, на саміті НАТО 2021 року союзники вирішили просувати нову військову стратегію НАТО шляхом реалізації двох важливих військових концепцій. Концепція стримування та оборони (DDA) забезпечує єдину, узгоджену основу для протидії, стримування та захисту від основних загроз Альянсу в багатодоменному середовищі, а також зміцнює готовність НАТО до подолання викликів, зокрема повсюдної нестабільності та стратегічних потрясінь. Концепція ведення бойових дій (NWCC) забезпечує довгострокове бачення підтримки та розвитку рішучої військової переваги НАТО [2].

Відтак, Стратегічна концепція 2022 року мала належним чином відображати всі ці складові колективної оборони.

Тож, восьма Стратегічна концепція НАТО (2022 року) з'явилася на тлі нового, більш небезпечного геополітичного середовища, що характеризується зростанням стратегічної конкуренції, нестабільності та нападів авторитарних держав на ліберальний міжнародний

порядок, заснований на правилах. У відповідь нова концепція змінює стратегічний напрям альянсу, зокрема шляхом: посилені увага до посилення стримування та оборони, а також новий акцент на розбудові стійкості; визначення Росії як «найбільш значної та безпосередньої» загрози для альянсу; перша в історії згадка про Китай як стратегічний виклик та заява про те, що події в Індो-Тихоокеанському регіоні впливають на безпеку союзників по НАТО [3].

Після вторгнення росії в Україну нова Стратегічна концепція зосереджена на посиленні стримування та оборони кількома способами, зокрема шляхом посилення інтегрованої протиповітряної та протиракетної оборони, передової оборони та попереднього розміщення боєприпасів і обладнання. Більший акцент на розбудові стійкості, зокрема в критично важливій інфраструктурі, ланцюгах постачання та охороні здоров'я, слугуватиме як зміцненню позицій НАТО в Європі, так і вирішенню нового виклику, з яким стикається альянс: Китаю. Протягом останнього десятиліття європейські країни та Сполучені Штати дедалі частіше розглядають Китай як пряму загрозу своїм інтересам.

Стратегічна концепція 2022 року чітко називає зловмисну діяльність Китаю, включаючи гібридні та кібероперації, дезінформаційні кампанії та зусилля щодо «контролю над ключовими технологічними та промисловими секторами, критично важливою інфраструктурою, стратегічними матеріалами та ланцюгами поставок». У концепції також зазначається стратегічне партнерство між Росією та Китаєм як сфера, що викликає занепокоєння, а посилення в документі на інвестиції «авторитарних акторів» у звичайні, ядерні та ракетні можливості є чітким натяком на постійне нарощування військової сили та модернізацію в обох країнах [3].

Окремо в рамках планування діяльності НАТО варто вказати на діяльність Національної академії планування безпеки та оборони (NASDP), яка було повністю акредитована Міністерством міграції та внутрішніх справ Європейської комісії та Міжнародною організацією з безпеки та розвідки Канади, а також Міжнародним центром кримінальної розвідки США. Крім того, Національна академія планування безпеки та оборони (NASDP) є партнером Національної ради наукових досліджень у сфері оборони (CNCSA) та офіційно пов'язана з Національною радою наукових досліджень у вищій освіті (CNCSIS), Міністерством освіти та досліджень Румунії, і знаходиться в процесі отримання статусу «спеціальної ради» Європейською Радою, ОБСЄ та НАТО. Основоположні принципи NASDP базуються на Загальній декларації прав людини Організації Об'єднаних Націй; згідно зі статтею 26, NASDP твердо переконана, що вища освіта є правом людини та правом на освіту. Університет впровадив освітню модель, що змінює парадигму, для своїх академічних програм, що дозволило йому наблизитися до цієї мети завдяки самостійному розвитку студентів, децентралізації навчального процесу, персоналізованому відкритому навчальному плану, сталому сучасному навчанню, розвитку 11 основних елементів людського стану наших програм та використанню квазібезкінечних знань за допомогою інформаційних технологій у поєднанні з нашою власною здатністю знаходити рішення для всіх типів глобальних проблем, динамічних проблем, а також проблем окремих осіб та міждисциплінарних команд [4].

NASDP ставить своєю головною метою просування, розробку та впровадження програм, проектів, моделей та стандартів для спільної безпеки та оборони, дипломатичної освіти та для окремої людини, з метою створення справжньої культури обізнаності з питань безпеки, оборони та контрреакції на кризові ситуації шляхом досліджень, інформаційних сесій та освіти, в освітньому партнерстві з установами, як державними, так і приватними, а також медичними, військовими, національною та місцевою поліцією, правоохоронними органами, релігійними установами, включаючи як урядові, так і неурядові організації, з метою проактивного розвитку спільноти, яка дійсно піклується про безпеку своїх співгромадян, та сприяння знанням, повазі та взаємній довірі між членами суспільства та установами європейської та світової спільноти [4].

Висновки. Таким чином, планування безпеки і оборони НАТО має свої характерні особливості, які відображають колективну природу цієї організації, зокрема:

по-перше, усі рішення у сфері безпеки ухвалюються на основі принципу консенсусу, тобто лише тоді, коли жодна держава-член не висловлює заперечень, що в свою чергу гарантує, що інтереси кожної країни враховуються, а дії Альянсу відображають спільну позицію союзників;

по-друге, планування оборони в межах НАТО має інтегрований характер, адже передбачає поєднання національних оборонних стратегій із загальною системою колективної безпеки. Кожна держава зберігає власний суверенітет у питаннях оборони, але одночасно бере участь у спільному плануванні, розробці оперативних концепцій та визначенні спроможностей, необхідних для колективного реагування на загрози.

Окрім того, важливо зазначити, що важливу роль у цьому процесі відіграє постійна оцінка безпекового середовища, що дозволяє адаптувати стратегії НАТО до нових викликів, таких як кіберзагрози, тероризм чи гібридні атаки. Крім того, система планування базується на взаємних зобов'язаннях союзників щодо підтримання необхідного рівня військової готовності, розвитку оборонного потенціалу та участі у спільних навчаннях.

Тож, серед позитивних моментів відповідного досвіду, який можна використати в Україні, слід виділити наступний:

- по-перше, регулярне та систематичне оновлення Стратегій національної безпеки та оборони, що обумовлено швидко змінюваною безпековою ситуацією у всьому світі та Україні, зокрема;
- по-друге, наявність ефективних механізмів взаємодії між військовими, розвідувальними, дипломатичними та цивільними структурами;
- по-третє, інтеграція військових і невійськових інструментів безпеки – поєднання політичних, економічних, інформаційних та оборонних заходів;
- по-четверте, державно-приватного партнерства у сфері безпеки та оборони, за зразком США, Великобританії та Німеччини;
- по-п'яте, впровадження сучасних технологій, систем кіберзахисту, штучного інтелекту та аналітики даних в процесі побудови системи планування сферою безпеки та оборони;
- по-шосте, активна участь у спільних оборонних ініціативах, навчаннях і структурах НАТО.

Список використаних джерел

1. Організація Північноатлантичного договору (NATO – North Atlantic Treaty Organisation). Офіційний веб-сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-diyalnist/spivrobotnytstvo-z-mizhnarodnymy-organizatsiyamy/organizatsiya-pivnichnoatlantychnogo-dogovoru-nato-north-atlantic-treaty-organisation>
2. Core Tasks and Principles in NATO's 2022 Strategic Concept By Danielle Piatkiewicz, Gen. Zoltán Szenes, LTG Andrzej Fałkowski, Igor Merheim-Eyre this article was originally published in EUROPEUM, in October 2021. / URL: <https://www.atlantic-forum.com/our-views/core-tasks-and-principles-in-natos-2022-strategic-concept>
3. Ellen Swicord NATO's New Strategic Concept: What it is and Why it Matters. URL: <https://www.nti.org/risky-business/natos-new-strategic-concept-what-it-is-and-why-it-matters/>
4. National Academy of Security and Defense Planning. About Us. URL: <https://nasdp.org/about>

